

**Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc
ac Addysg**

**Children, Young People
and Education Committee**

Jane Hutt AS
Y Gweinidog Cyfiawnder Cymdeithasol

22 Ebrill 2022

Pwerau Comisiynydd Plant Cymru

Annwyl Jane,

Yn dilyn ein gwaith craffu blynyddol ar waith y Comisiynydd Plant ym mis Rhagfyr 2021, cawsom bapur gan y Comisiynydd sy'n amlinellu safbwyntiau ar bwerau cyfreithiol a chylch gwaith swyddfa'r Comisiynydd. Deallwn eich bod chi eisoes wedi cael y papur hwn, sydd wedi'i atodi.

Er bod swydd Comisiynydd Plant Cymru ar flaen y gad pan gafodd ei sefydlu, mae'r papur yn amlinellu bod yna rai bylchau sylweddol erbyn hyn sy'n llesteirio gallu'r Comisiynydd i hyrwyddo a chefnogi plant yng Nghymru. Yn ystod y sesiwn graffu flynyddol, cyfeiriodd y Comisiynydd at enghraifft ddiweddar, lle'r unig reswm yr oedd modd iddi ymyrryd mewn perthynas â materion arwyddocaol mewn ysgol breifat yn y gogledd oedd am fod elfen breswyl i'r ysgol. Pe bai'n ysgol ddydd, dywedodd wrthym na fyddai modd iddi ymyrryd. Os felly, mae hyn yn amlwg yn anghyson. Soniodd hefyd am ei hanallu i ymyrryd mewn cartrefi plant preifat neu sefydliadau iechyd meddwl preifat.

Mae'r Comisiynydd yn dadlau bod rhai o'r bylchau yn deillio o bethau sydd wedi'u hepgor a phethau sy'n anghyson yn y ddeddfwriaeth wreiddiol, sydd wedi dod i'r amlwg dros amser. Mae bylchau eraill wedi codi oherwydd newidiadau i'r setliad datganoli ers sefydlu ei swyddfa. Fodd bynnag, mae'r papur hefyd yn amlinellu pryderon eraill, gan gynnwys y ddadl barhaus ynghylch pwy ddylai fod yn gyfrifol am benodi'r Comisiynydd. Rydym ni'n cytuno â barn y Pwyllgor Plant a Phobl Ifanc blaenorol mai'r Senedd a ddylai wneud y penodiad hwn. Mae'r farn hon wedi'i llywio gan y gwaith a wnaed gennym wrth gyfrannu at y broses graffu cyn penodi'r Comisiynydd newydd. Nodwn hefyd fod

Senedd Cymru

Bae Caerdydd, Caerdydd, CF99 1SN
SeneddPlant@senedd.cymru
senedd.cymru/SeneddPlant
0300 200 6565

Welsh Parliament

Cardiff Bay, Cardiff, CF99 1SN
SeneddChildren@senedd.wales
senedd.wales/SeneddChildren
0300 200 6565

adolygiad annibynnol a gomisiynwyd gan Lywodraeth Cymru yn 2014 hefyd yn argymhell trosglwyddo'r penodiad i'r Senedd.

Mae'r papur hefyd yn galw am adolygiad o'r broses o ymgorffori Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn yng Nghymru, a sut y gellid bwrw ymlaen i'w ymgorffori'n llawn ochr yn ochr â'r newidiadau deddfwriaethol sydd eu hangen i gyflwynu gwaith a phwerau'r Comisiynydd.

Nodwn fod Tŷ'r Arglwyddi wrthi'n [ymgyrryd â gwaith craffu ar ôl deddfu ar Ddeddf Plant a Theuluoedd 2014](#) ar hyn o bryd, gan gynnwys ystyried a oes gan y Comisiynydd yn Lloegr y cylch gwaith a'r pwerau cywir.

Byddai'n dda gennym glywed eich barn ar y materion a godwyd gan y Comisiynydd yn y papur, a pha gynlluniau sydd gan Lywodraeth Cymru i fynd i'r afael â'r rhain. Unwaith inni gael eich ymateb, byddwn yn ystyried pa waith pellach y gallem ei wneud yn y maes hwn.

Rwy'n anfon copi o'r llythyr hwn at y Comisiynydd Plant, a'r Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol.

Byddwn yn ddiolchgar pe gallech ymateb erbyn dydd Gwener 27 Mai 2022.

Yn gywir,

Jayne Bryant AS,

Cadeirydd

Croesewir gohebiaeth yn Gymraeg neu Saesneg.

We welcome correspondence in Welsh or English.

Papur ar bwerau cyfreithiol a chylch gorchwyl Comisiynydd Plant Cymru

Tachwedd 2021

Yn 2021, cynhaliodd Comisiynydd Plant Cymru (CPC) adolygiad ffurfiol o sut bu Gweinidogion Llywodraeth Cymru yn ymarfer eu swyddogaethau mewn perthynas â dau fater polisi addysg, gan ddefnyddio'r pŵer yn adran 72B o Ddeddf Safonau Gofal 2000. Mae [adroddiad](#) yr Adolygiad hwnnw yn cyflwyno nifer o feysydd lle nodwyd anawsterau neu ddiffygion wrth ymarfer ein pwerau ffurfiol. Mae'r papur hwn yn datblygu'r pwyntiau hynny ymhellach, a dylid ei ddarllen ochr yn ochr â'r adroddiad a gyhoeddwyd ar yr Adolygiad.

Mewn ymateb i'r Adolygiad hwnnw, gwrthododd Llywodraeth Cymru alwadau'r Comisiynydd ynghylch ei phwerau cyfreithiol, ond yn dilyn trafodaeth bellach gyda Changen Plant a Theuluoedd Llywodraeth Cymru, gofynnwyd i CPC gyflwyno ei meddyliau ynghylch meysydd lle gellid newid neu wella pwerau cyfreithiol y Comisiynydd.

O ran cefndir, mae crynodeb o'n pwerau presennol wedi'i gyhoeddi ar ein gwefan [yma](#)

Deddfwriaeth berthnasol

[Deddf Safonau Gofal 2000, Rhan V](#) a'r Atodlenni cysylltiedig â'r Ddeddf

[Deddf Comisiynydd Plant Cymru 2001](#)

[Rheoliadau Comisiynydd Plant Cymru 2001](#)

[Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant \(Cymru\) 2014](#) a [Chôd Ymarfer Rhan 6](#)

Cefndir / Cyd-destun

CPC oedd y swydd Comisiynydd gyntaf i gael ei chreu yng Nghymru, a'r rôl Comisiynydd Plant gyntaf yn y Deyrnas Unedig. Hefyd dyma oedd y darn cyntaf 'Cymru'n unig' o ddeddfwriaeth sylfaenol a basiwyd ers datganoli i Gymru. O ganlyniad, seiliwyd y rôl ar ddeddfwriaeth a oedd yn arloesol ar y pryd.

Yn y ddau ddegawd ers hynny, mae llawer y gallwn ei ddysgu o ddeddfwriaeth arall a ddatblygwyd ers hynny mewn perthynas â Chomisiynwyr Plant eraill y Deyrnas Unedig, a Chomisiynwyr statudol eraill Cymru. Ar adegau mae deddfwriaeth CPC wedi cael ei defnyddio'n lasbrint neu'n fan cychwyn ar gyfer swyddfeydd Comisiynwyr eraill. Felly pam mae angen edrych o'r newydd ar gwmpas ac estyniad cylch gorchwyl a phwerau cyfreithiol y Comisiynydd nawr?

Mae'n hanfodol bod Cymru'n cadw i fyny â datblygiadau yng ngwledydd eraill y Deyrnas Unedig. Mae'n iawn ein bod ni'n ymfalchïo mai ni oedd y wlad gyntaf yn y Deyrnas Unedig i greu swydd o'r fath, ond ers hynny mae gwledydd eraill wedi symud y tu hwnt i'r rôl a'r pwerau a grëwyd yng Nghymru.

Defnyddiodd y ddeddfwriaeth yng ngwledydd eraill y Deyrnas Unedig ac yn Jersey ar gyfer penodi Comisiynydd Plant agweddau ar ddeddfwriaeth CPC, ond gan ychwanegu atynt a'u cryfhau, er mwyn

creu sylfaen fwy effeithiol i Gomisiynwyr gyflawni eu cylch gorchwyl. Mae'r bylchau a nodwyd yn y sylfaen gyfreithiol ar gyfer CPC yn amlygu y dylid adolygu'r ddeddfwriaeth, gyda golwg ar gryfhau'r mesurau diogelu y mae'r Comisiynydd yn eu darparu ar gyfer hawliau a lles plant a phobl ifanc yng Nghymru.

Mae achosion diweddar hefyd wedi amlygu diffygion clir yn y pwerau, neu rwystrau o ran sut gall y Comisiynydd ymyrryd er mwyn diogelu ac amddiffyn hawliau pob plentyn yng Nghymru, mewn unrhyw leoliad. Mae pandemig Covid-19 hefyd wedi amlygu'n boenus o eglur yr anghydraddoldebau a'r anfanteision y mae plant mewn ystod eang o leoliadau wedi'u profi a phwysigrwydd pencampwr annibynnol i'w helpu i gael mynediad i'w hawliau, lle mae'r rheiny wedi cael eu cwtogi neu eu diystyru.

Ni fwriadwyd y papur hwn i fod yn hollgynhwysol, ond mae'n ystyried sut gellid symud ymlaen gyda'r broses o newid, gan awgrymu hefyd y dylid datblygu'r ddeddfwriaeth gan y Senedd, yn hytrach na Llywodraeth Cymru.

Cryfderau deddfwriaeth gyfredol CPC

- Deddfwriaeth hanesyddol sydd wedi arwain y ffordd i wledydd eraill ddilyn;
- Ymateb yn uniongyrchol i Ymchwiliad Waterhouse ac o ganlyniad mae'r pwerau'n canolbwyntio'n arbennig ar blant sy'n derbyn gwasanaethau gan wasanaethau cymdeithasol awdurdod lleol;
- Pwerau cyfreithiol cryf mewn rhai sefyllfaoedd i fedru cynnal archwiliadau achos ffurfiol, fel Ymchwiliad Clywch;
- Awdurdod sy'n cwmpasu ystod eang o wasanaethau cyhoeddus datganoledig;
- Y gallu i gefnogi unigolion i symud eu hachosion neu eu cwynion ymlaen ar y lefel isaf, heb orfod cymryd camau cyfreithiol i ddatrys y sefyllfa bob tro, a thrwy hynny wella a chyflymu'r canlyniadau er lles plant a'u teuluoedd;
- Seiliwyd ar hawliau dynol rhyngwladol, gyda gofyniad am roi sylw i Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn wrth ymarfer pob swyddogaeth.

Bylchau neu anghysondebau ymddangosiadol – rhoddir sylw pellach i'r rhain yn y papur hwn

- Penodir gan y Weithrediaeth yn hytrach na'r Ddeddfwrfa; nid dyma'r arfer a argymhellir ar gyfer sefydliadau hawliau dynol annibynnol;
- Darlun cymysg o ran sut mae modd ymarfer y gwahanol bwerau, gyda rhai heb fanylion gweithredol neu ymarferol sy'n angenrheidiol i'w gwneud yn ddichonadwy;
- Newidiadau i rolau a chylchoedd gorchwyl sefydliadau, a sefydliadau newydd wedi'u creu ers i'r swydd ddod i rym, nad ydynt yn rhan o gylch gorchwyl presennol y Comisiynydd;
- Diffyg gwybodaeth ynghylch sut gall y Comisiynydd fynnu mynediad at ddogfennaeth a lleoliadau wrth iddynt gyflawni eu swyddogaethau;
- Anallu i ymyrryd mewn rhai lleoliadau oherwydd y setliad datganoli presennol.

Mae'r bylchau hyn yn amharu ar allu'r Comisiynydd i gyflawni cylch gorchwyl statudol y swydd yn llawn, gan fod diogelu hawliau plant yn galw am fynediad at sefydliadau a dogfennaeth er mwyn deall sut rhoddwyd sylw dyledus i hawliau plant yng Nghymru. O ganlyniad, mae hyn yn golygu na all y Comisiynydd gefnogi rhai plant nac ymchwilio i'w pryderon, oherwydd y math o leoliad lle

maent wedi digwydd, neu oherwydd nad yw'r ddeddfwriaeth yn rhoi pŵer i dderbyn papurau neu fynd i mewn i safleoedd.

Sylwadau yn ystod proses y ddeddfwriaeth wreiddiol

Mae'n werth nodi bod y drafodaeth ynghylch Bil Comisiynydd Plant Cymru 2001, yn Nhŷ'r Arglwyddi, fel y'i cofnodwyd yn Hansard¹, yn amlygu penderfyniad i basio'r Bil yn ddi-oed, a hynny cyn yr etholiad nesaf. Fel y crynhôdd y Farwnes Gale, "efallai nad yw'r Bil yn cynnwys popeth mae pawb eisïau, ond rwy'n sicr y byddai'n well gan yr holl sefydliadau a'r rhai sy'n pryderu am lesiant a hawliau plant gael hyn na'r dewis arall." Gwnaeth yr Arglwydd Hooson sylw hefyd mai'r "Peth gwaethaf gallen ni gael fyddai comisiynydd aneffeithiol, oherwydd byddai hynny'n rhoi enw drwg i'r system gyfan."

Nododd y Farwnes Farrington o Ribbleton, ar ran y Llywodraeth, fod y penderfyniad i gyfyngu cylch gorchwyl y Comisiynydd i wasanaethau a ddatganolwyd yn unig yn "fater polisi yn hytrach na chyfansoddiad". Penderfyniad y Llywodraeth a wnaed hefyd ynghylch hawliau mynediad, a godwyd gan nifer o Arglwyddi yn eu cyfraniadau at daith y Bil. Ymateb y Llywodraeth oedd "eu bod am sicrhau bod gan y comisiynydd yr holl bwerau angenrheidiol i fod yn effeithiol, ond nad ydynt yn credu bod hawl mynediad yn angenrheidiol". Roedd y ddeddfwriaeth wreiddiol yn rhag-ddyddio estyniad y setliad datganoli yng Nghymru, ond mae'r swydd gyfatebol yn Lloegr, a ddaeth i rym wedi hynny, yn rhoi pŵer mynediad, yn Adran 2E o Ddeddf Plant 2004 (cynhwyswyd gan Ddeddf Plant a Theuluoedd 2014). Mae'n werth nodi bod pwerau deilydd y swydd yn Lloegr wedi cael eu hadolygu a'u diwygio 10 mlynedd wedi i'r swyddfa gael ei chreu; mae dros 20 mlynedd wedi mynd heibio ers i'r swydd gael ei chreu yng Nghymru, ac ni wnaed unrhyw newidiadau sylweddol i'r ddeddfwriaeth y tu hwnt i newidiadau canlyniadol.

Yn Nhŷ'r Cyffredin, cadarnhaodd Ysgrifennydd Gwladol Cymru ar y pryd, mewn ymateb i gwestiynau gan yr aelodau, "y bydd gan y comisiynydd orolwg ar bob corff cyhoeddus yng Nghymru, yn arbennig y rhai hynny y mae'r Cynulliad Cenedlaethol yn delio â hwy".² (Ar yr adeg hon nid oedd Llywodraeth Cymru yn gorff ar wahân). Er mai hynny oedd y bwriad gwreiddiol o bosib, gwaetha'r modd nid yw pwerau'r Comisiynydd yn cwmpasu holl gyrff cyhoeddus Cymru.

Nododd diwygiad a gyflwynwyd yng Nghynulliad Cenedlaethol Cymru ar yr adeg hon hefyd: "mae'r Cynulliad yn cadarnhau ei fod yn credu y dylai fod gan Gomisiynydd Plant Cymru bwerau statudol ar draws pob maes sy'n effeithio ar yr holl blant yng Nghymru, ac y dylai ei b/phwerau gynnwys y canlynol:

- Pŵer i fynnu cynnal ymchwiliadau
- Pwerau i orchymyn datgelu gwybodaeth
- Pwerau i fynnu bod awdurdodau a chyrrff cyhoeddus yn gweithredu, yn unol â'u dyletswyddau eu hunain."

¹ https://api.parliament.uk/historic-hansard/lords/2001/feb/19/childrens-commissioner-for-wales-bill#S5LV0622P0_20010219_HOL_229

² https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/2000/dec/13/childrens-commissioner#S6CV0359P0_20001213_HOC_15

Pasiwyd y newid hwn yn unfrydol gan bob un o'r pedair plaid yn y Cynulliad. Mae'n amserol myfyrio ar y bwriad hwnnw a sicrhau bod y ddeddfwriaeth yn cefnogi'r Comisiynydd i gyflawni dyletswyddau'r swydd hyd eithaf eu gallu.

Isod ceir rhagor o fanylion ynghylch yr anghysondebau neu'r bylchau hyn, yn ogystal â'r achos o blaid newid.

Newidiadau a gynigir i ddeddfwriaeth CPC

Materion gweithredol:

- Mae pob un o'r gwahanol bwerau yn neddfwriaeth y Comisiynydd yn cynnwys lefel wahanol o fanyldeb ynghylch sut mae'r pŵer hwnnw'n cael ei ymarfer.
 - Mewn perthynas ag archwiliadau achosion (a.74 o Ddeddf Safonau Gofal 2000), mae manylion helaeth yn y Rheoliadau ynghylch y weithdrefn berthnasol, a'r broses o gasglu tystiolaeth, gan gynnwys rhagdybiaeth o bwerau tebyg i'r Uchel Lys yng nghyswllt tystion.
 - Mewn perthynas ag adolygu'r trefniadau ar gyfer datgelu camarfer, eiriolaeth a chwynion (adran 73 o Ddeddf Safonau Gofal 2000), mae manylion gweithdrefnol, sy'n cynnwys pennu Cylch Gorchwyl a gofyn bod sefydliadau'n cyflwyno tystiolaeth o fewn terfynau amser penodedig.
 - Nid ymhelaethir ar y pŵer o dan adran 72B o Ddeddf Safonau Gofal 2000 (adolygu dull cyrff dynodedig o ymarfer eu swyddogaethau); mae'r ddeddfwriaeth yn ddistaw ynghylch sut ymarferir y pŵer hwn.

Gellid barnu bod bwriad i hyn fod yn gryfder ar adeg drafftio, er mwyn peidio â chyfyngu ar sut byddai'r Comisiynydd yn gallu ymarfer pŵer a.72B. Fodd bynnag, trwy ein defnydd o'r pŵer penodol hwn yn yr Adolygiad diweddar, daeth yn amlwg bod hyn yn cyflwyno rhwystr i rannu papurau perthnasol yn ddiogel er mwyn cwblhau'r adolygiad o sut roedd swyddogaethau Llywodraeth Cymru wedi cael eu hymarfer. Nid oes modd i hawliau plant a phobl ifanc gael eu diogelu'n llawn gan swyddfa'r Comisiynydd heb fynediad i'r holl ddogfennau perthnasol er mwyn deall y prosesau a gyflawnwyd a'r hanes o ran penderfyniadau. Ni fydd y Llywodraeth yn gallu cyflwyno swyddfa'r Comisiynydd fel enghraifft o graffu manwl arnyn nhw, os bydd y ddeddfwriaeth yn parhau fel y mae wedi'i drafftio, gan ei bod yn caniatáu gwrthod y ddogfennaeth y gofynnwyd amdani.

Mae pŵer a.72B yn galluogi'r Comisiynydd i adolygu swyddogaethau Llywodraeth Cymru, ymhlith cyrff eraill. Fodd bynnag, mae'r Llywodraeth hefyd yn penodi'r Comisiynydd ac yn darparu cyllid blynyddol ar gyfer y swyddfa. Nid yw pŵer a.72B yn cynnwys pŵer i adolygu swyddogaethau'r Senedd.

Dyma pam y dylai fod rôl ganolog i'r Senedd wrth benodi ac ariannu swyddfa'r Comisiynydd. Mae gwrthdaro budd cynhenid yn y ffaith mai'r corff sy'n destun craffu ac yn cael ei alw i gyfrif (LIC) yw ceidwad y pwrs, sy'n rheoli sut caiff y Comisiynydd ymarfer pwerau llawn y swydd. Byddai symud y

broese benodi i'r ddeddfwrfa yn hytrach na'r weithrediaeth yn gwahanu materion gweithredol ac ariannol, a'r rôl graffu, yn glir oddi wrth ei gilydd.

Yn achos yr Adolygiad a.72B, roedd swyddogion wedi awgrymu defnyddio'r fframwaith Rhyddid Gwybodaeth fel cyfaddawd posibl yn hyn o beth. Er bod awgrymu trefniadau amgen i'w groesawu o safbwynt pragmatiaeth, yn ymarferol ni fyddai hynny wedi caniatáu datgelu unrhyw bapurau / gynnwys papurau ychwanegol i'w datgelu i'r swyddfa. Ar ben hynny, fel y nodwyd yn adroddiad yr Adolygiad, nid yw hyn yn rhoi mwy o fynediad at bapurau i'r Comisiynydd nag a allai fod gan aelod o'r cyhoedd. Nid ydym yn credu mai dyna nod nac ysbryd y pŵer hwn yn neddfwriaeth y Comisiynydd.

Mae Egwyddorion Paris³ yn gofyn bod gan sefydliadau Hawliau Dynol Cenedlaethol 'bwerau digonol', er mwyn iddyn nhw fedru cychwyn ymholiadau ac ymchwiliadau, casglu'r dystiolaeth a'r dogfennau angenrheidiol, ymgynghori â Chyrff Anllywodraethol a sefydliadau'r Wladwriaeth a rhoi cyhoeddusrwydd i'w hadroddiadau, eu canfyddiadau a'u hargymhellion. Ni ellir dweud ar hyn o bryd bod swyddfa a chylch gorchwyl y Comisiynydd yn cyflawni'r egwyddor bwysig honno, tra bod mynediad at sefydliadau a dogfennau i bob pwrpas wedi'i gyfyngu oherwydd absenoldeb eglurder yn y ddeddfwriaeth.

Dylid penodi'r Comisiynydd gan y Ddeddfwrfa (y Senedd) yn hytrach na'r Weithrediaeth (y Llywodraeth) er mwyn cynnal y gwahaniad oddi wrth y rhai sy'n destun craffu gan y Comisiynydd a phwerau'r swydd.

Rydym hefyd yn argymhell, fel lleiafswm, bod Rheoliadau CPC sy'n ymwneud ag ymarfer pŵer a.72B yn cael eu hadolygu ac yn destun sylw o'r newydd, er mwyn creu proses ar gyfer rhannu dogfennaeth mewn modd tryloyw a chyfreithlon.

Yn ogystal rydym ni'n argymhell ystyried y materion isod er mwyn galluogi'r Comisiynydd Plant i ymarfer pwerau'r swydd yn llawn, er budd plant yng Nghymru.

Meysydd polisi:

- **Darpariaeth breifat i blant:** Nid oes gan y Comisiynydd bwerau cyfreithiol i ymchwilio neu ymholi ynghylch pob ysgol yng Nghymru, er bod addysg wedi'i datganoli. Fel y dangosodd achos 2019 yng ngogledd Cymru, roeddem ni'n gyfyngedig o ran ein pwerau mewn perthynas ag ysgolion annibynnol. Nodwyd trwy gyngor cyfreithiol y byddai gennym ni rai pwerau mewn perthynas â gwasanaethau rheoledig a ddarperir yng Nghymru, sef llety preswyl yn cael ei ddarparu fel rhan o ysgol. Oherwydd bod hon yn ysgol breswyl, roedd yr ysgol dan sylw yn rhan o'n cylch gorchwyl, ac roedd ymyriad CPC yn ffactor allweddol o ran diogelu plant yn y lleoliad hwn, ond ar hyn o bryd ni fyddai ysgol ddydd annibynnol yn syrthio o fewn ein cylch gorchwyl.

³ <https://ganhri.org/paris-principles/>

Yn yr un modd, nid yw cartrefi plant preifat (sef mwyafrif y ddarpariaeth cartrefi plant yng Nghymru) na lleoliadau iechyd meddwl plant preifat yn rhan o'n cylch gorchwyl. Ar hyn o bryd mae gennym bryderon ynghylch darpariaeth benodol ym mhob un o'r categorïau hynny.

Rydym ni'n argymhell ehangu categorïau'r gwasanaethau a'r sefydliadau yng Nghymru sy'n rhan o gylch gorchwyl y Comisiynydd o dan Atodlenni 2A a 2B o Ddeddf Safonau Gofal 2000, gan gydnabod anghenion a hawliau plant ym mhob lleoliad yng Nghymru i gael eu cadw'n ddiogel a'u cefnogi.

- Yn gysylltiedig â hyn, mae gan y Comisiynydd Pobl Hŷn bŵer mynediad⁴ i unrhyw safle heblaw preswylfa breifat ar unrhyw adeg resymol, at ddibenion cyfweld â pherson hŷn yng nghyswllt eu pwerau i adolygu sut mae sefydliadau'n cyflawni eu swyddogaethau. Mae gan Gomisiynydd Plant Lloegr bwerau mynediad i leoliadau⁵ yn ogystal, ac mewn gwirionedd byddai ganddyn nhw fwy o bwerau mynediad i ymweld â phlant mewn lleoliadau diogel yng Nghymru na CPC. Gallai pŵer tebyg i CPC fod yn ffordd amgen o newid pwerau'r Comisiynydd Plant yng nghyswllt ysgolion annibynnol, ond hefyd byddai hynny'n cwmpasu lleoliadau caeedig eraill megis darpariaeth cyfiawnder ieuencid/warchodol sydd y tu allan i gylch gorchwyl y Comisiynydd ar hyn o bryd. Er ein bod yn mwynhau perthynas waith gynhyrchiol â'r ddau leoliad gwarchodol yng Nghymru (HMP Parc YO1 a Chartref Plant Diogel Hillside), nid yw'n ofynnol eu bod yn cydweithio â'r swyddfa ac ni ellid eu gorfodi i wneud hynny petai amheuan neu honiadau ynghylch digwyddiad difrifol. Nawr bod gwaith yn mynd rhagddo ar lety therapiwtig diogel newydd a lleoliadau llety newydd o dan y Glasbrint Cyfiawnder Ieuencid i Gymru, mae'n amserol ystyried sut bydd hawliau plant mewn lleoliadau o'r fath yn cael eu diogelu a'u cynnal.

Pwerau mynediad a chael gweld cofnodion fyddai'r elfennau allweddol i'w hystyried, yn ein barn ni.

Rydym ni'n argymhell ystyried sut gellid ehangu cylch gorchwyl CPC i gynnwys pŵer mynediad i unrhyw safle heblaw preswylfa breifat ar unrhyw adeg resymol, at ddibenion siarad â phlentyn neu berson ifanc mewn perthynas â'u pwerau i adolygu sut mae sefydliadau'n cyflawni eu swyddogaethau.

- Sefydlwyd swyddfa CPC mewn ymateb i ganfyddiadau ymchwiliad Waterhouse, ac oherwydd cyd-destun yr ymchwiliad arbennig hwnnw, mae gennym bwerau datblygedig yng nghyswllt plant y mae dyletswyddau parhaus yn ddyledus iddynt gan y gwasanaethau cymdeithasol ar ôl iddynt gyrraedd 18 oed. Mae hyn yn amlygu dau fater perthnasol wrth ystyried pwerau'r Comisiynydd ar hyn o bryd:

⁴ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/30/section/13>

⁵ https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/31/pdfs/ukpga_20040031_en.pdf section 2(8) Children Act 2004

- Mae geiriad y pŵer hwn yn ein deddfwriaeth yn cysylltu'n ôl â Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 a'r dyletswyddau cysylltiedig i gefnogi ymadawyr gofal ar ôl iddynt gyrraedd 18 oed. Yn achos rhai pobl ifanc mae hyn yn codi i 25 oed, ond yn achos eraill y sefyllfa swyddogol yn y ddeddfwriaeth yw bod y gefnogaeth honno'n dod i ben yn 21 oed. Er ein bod wedi croesawu a chefnogi cyfarwyddyd Llywodraeth Cymru i wasanaethau cymdeithasol y dylen nhw bellach fod yn ariannu Ymgynghorwyr Personol i bawb sy'n gadael gofal hyd at 25 oed⁶, hyd nes bod y ddeddfwriaeth berthnasol yn cael ei newid i adlewyrchu hynny, bydd yn effeithio ar y dehongliad o'r pŵer hwn yn neddfwriaeth y Comisiynydd. Rydym wedi dehongli hyn mewn modd pwrpasol; gan barhau i gefnogi ymadawyr gofal hyd at 25 oed a herio awdurdodau lleol nad ydynt yn cydymffurfio â chyfarwyddyd LIC, ond os daw cwyn, nid yw safbwynt ffurfiol y ddeddfwriaeth yn ein cefnogi ar hyn o bryd. Rydym ni'n ymwybodol o gynlluniau i gyflwyno deddfwriaeth a fydd yn cywiro hyn, ond rydym ni'n gwneud y pwynt hwn yma yn syml i dynnu sylw at y galwadau a wnaed mewn nifer o adroddiadau blynyddol dilynol ynghylch hyn.
- Ar ben hynny, gallai fod angen gwneud newidiadau canlyniadol i'n deddfwriaeth, yng ngoleuni'r ddeddfwriaeth Anghenion Dysgu Ychwanegol newydd sy'n estyn dyletswyddau hyd at 25 oed. Ar hyn o bryd ni allwn gefnogi plant a theuluoedd unwaith mae eu plentyn yn cyrraedd 18 oed; ond mae addysg ffurfiol yn parhau tan 19 oed o leiaf yn achos llawer o blant sydd ag anghenion dysgu ychwanegol. Dylid nodi bod y gefnogaeth i blant ag AAA/ADY wedi bod yn faes amlwg yn gyson yng ngwaith achosion ein swyddfa o flwyddyn i flwyddyn.
- Gallai datblygu a gweithredu Strategaeth Gwaith Ieuenctid i Gymru sy'n estyn hyd at 25 oed hefyd fod o ddiddordeb wrth ystyried terfynau cylch gorchwyl y Comisiynydd, er mwyn sicrhau bod modd i'r swyddfa gefnogi pobl ifanc sy'n derbyn gwasanaethau gwaith ieuenctid lle mae problemau neu anawsterau'n codi, a galw sefydliadau perthnasol i gyfrif wrth wneud hynny.

Byddem ni'n agored i gynnal trafodaeth ynghylch cyfyngiadau ein cylch gorchwyl mewn perthynas ag oed, yng nghyd-destun darnau penodol o ddeddfwriaeth neu strategaethau. Nodir y gallai hyn alw am newidiadau y tu hwnt i Reoliadau'r Comisiynydd eu hunain, ac y byddai hefyd yn anochel yn cynyddu gofynion y swyddfa o ran adnoddau.

Materion ehangach:

Newidiwyd deddfwriaeth Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (PSOW) yn 2019, i greu pwerau newydd ar gyfer yr Ombwdsmon:

- derbyn cwynion ar lafar;
- cynnal ymchwiliadau ar eu menter eu hun;
- ymchwilio i driniaeth feddygol breifat, gan gynnwys gofal nyrsio ar lwybr iechyd cyhoeddus/preifat;
- cyflawni rôl mewn perthynas â safonau a gweithdrefnau delio â chwynion.

⁶ Mewn ymateb i'n hadroddiad [Breuddwydion Cudd](#)

Roedd deddfwriaeth flaenorol yr Ombwdsmon, a ddiwygiwyd, yn dyddio o 2005. Mewn cyferbyniad, nid edrychwyd o'r newydd ar ddeddfwriaeth CPC ers iddi ddod i rym yn 2000 a 2001.

Bu angen sawl blwyddyn i basio'r ddeddfwriaeth oedd yn newid PSOW; o ganlyniad, rydym ni'n credu bod angen gweithredu ar frys yn y cyswllt hwn. Rydym ni'n credu bod y papur hwn a'n Hadolygiad Statudol yn cyflwyno achos cryf o blaid newid, er mwyn sicrhau bod pob plentyn yng Nghymru yn cael eu diogelu ac yn derbyn eu hawliau, ble bynnag maen nhw'n byw neu'n derbyn gwasanaethau. Dyna oedd bwriad gwreiddiol y ddeddfwriaeth pan gafodd ei chyflwyno, ac mae'n briodol bod y darpariaethau, ugain mlynedd yn ddiweddarach, yn cael eu hadolygu i sicrhau eu bod yn rhoi'r effaith fwyaf sy'n bosibl i weithrediad y pwerau cyfreithiol a luniwyd i ddiogelu'r hawliau plant hynny.

Yn 2021, pasiodd Senedd yr Alban Fil yn unfrydol i ymgorffori CCUHP yng nghyfraith y wlad. Heriwyd y Bil gan Lywodraeth y Deyrnas Unedig yn y Goruchaf Lys ar sail gyfansoddiadol; anfonodd y dyfarniad ym mis Medi y Bil yn ôl at Senedd yr Alban, ond ar y sail bod rhai adrannau yn ceisio cyfyngu ar bwerau deddfwriaethol Llywodraeth y Deyrnas Unedig. Nid oedd darpariaeth o'r fath yn gydnaws â'r setliad datganoli, lle **na** fynegodd Llywodraeth y Deyrnas Unedig anfodlonrwydd ynghylch penderfyniad Senedd yr Alban i ymgorffori CCUHP, a "chydabuwyd bod hwn yn fater i Senedd yr Alban"⁷. Nid yw unrhyw newidiadau sy'n ofynnol i'r Bil yn ymwneud ag ymgorffori CCUHP yn llawn a rhoi CCUHP ar waith yn yr Alban a chan gyrff cyhoeddus datganoledig.

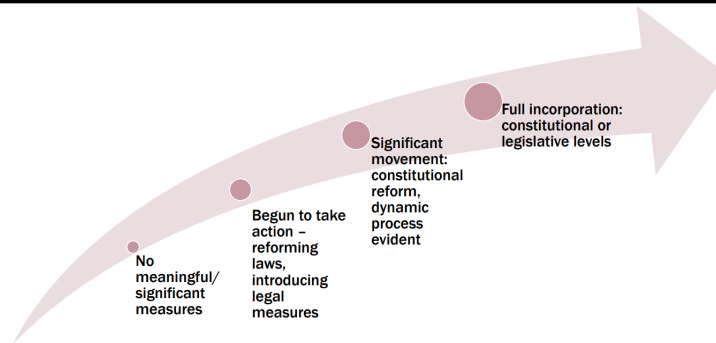
Byddai Bil yr Alban yn rhoi hwb pellach i'r amddiffyniad a roddir i hawliau dynol plant yn yr Alban, gan fynd y tu hwnt i'r trefniadau yma yng Nghymru o dan Fesur Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011, sy'n gyfystyr ag ymgorffori rhannol yn unig. Mae dadl gref yn parhau dros ymgorffori CCUHP ymhellach yma yng Nghymru.

Mewn digwyddiad gweminar ym mis Hydref 2021⁸, cyflwynodd yr Athro Kilkelly ganfyddiadau ei llyfr a gyhoeddwyd yn ddiweddar 'Incorporating the UN Convention on the Rights of the Child', y dadansoddiad cynhwysfawr cyntaf o gynnydd ar draws y byd tuag at rymuso'r Comisiwn ar Hawliau'r Plentyn yn gyfreithiol. Rhannodd yr Athro Kilkelly gipolwg ar yr heriau a'r llwyddiannau a welwyd mewn amrywiol wledydd wrth ymgorffori'r Confensiwn yn eu cyd-destunau unigryw eu hunain. Yn y digwyddiad rhyngwladol hwn, amlygodd sut mae Cymru wedi cyrraedd ail gyfnod y daith ymgorffori yn unig, fel y dangosir yn y diagram sy'n dilyn:

⁷ [REFERENCES \(Bills\) by the Attorney General and the Advocate General for Scotland - United Nations Convention on the Rights of the Child and European Charter of Local Self-Government \(Incorporation\) \(Scotland\) \[2021\] UKSC 42 \(06 October 2021\) \(bailii.org\)](#) paragraff 4 o'r dyfarniad

⁸ <http://www.crae.org.uk/news/rock-event-on-incorporating-the-un-convention-on-the-rights-of-the-child-into-national-law-with-ursula-kilkelly/>

THE INCORPORATION JOURNEY

Nid yw pwerau'r Comisiynydd mewn perthynas â chyrrff cyhoeddus yng Nghymru yn gryfach na'r darpariaethau deddfwriaethol eraill sy'n cynnal sut maent yn gweithredu. Er bod modd i'r Comisiynydd adolygu sut mae cyrrff cyhoeddus yn ymarfer eu swyddogaethau, ar hyn o bryd nid oes dyletswydd ar gyrrff megis byrddau iechyd ac awdurdodau lleol i weithredu'n gydnaws â hawliau plant nac i ddangos sut maen nhw wedi gwneud hynny. Mae enghreifftiau yn ystod y pandemig megis cadw parciau a chanolfannau hamdden ar gau yn ardaloedd rhai awdurdodau lleol yn dangos cyn lleied y gall y Comisiynydd ei wneud i'w herio, cyhyd â bod ALLau wedi *ystyried* hawliau plant wrth wneud eu penderfyniadau, hyd yn oed os nad yw'r penderfyniad terfynol yn cynnal hawliau plant. Gellir dweud yr un peth am y model 'sylw dyledus' sy'n berthnasol i Weinidogion Cymru o dan Fesur 2011; nid yw rhoi sylw i hawliau yr un fath â gweithredu'n gydnaws â hwy.

Dim ond trwy ymgorffori CCUHP yn llawn ac yn uniongyrchol yng nghyfraith gwlad Cymru y gellir sicrhau newid yn arferion cyrrff cyhoeddus, gan gynnwys Llywodraeth Cymru. Bydd hyn hefyd yn fodd i'r Comisiynydd, ond hefyd i aelodau o'r cyhoedd, alw'r cyrrff hynny i gyfrif yn fwy effeithiol lle nad ydynt wedi gweithredu mewn modd sy'n cyd-fynd â hawliau plant. Ond yn bwysicach fyth, bydd yn newid sut mae cyrrff cyhoeddus yn meddwl am hawliau ac yn eu cymhwyso wrth wneud penderfyniadau, gan sicrhau profiadau gwell i blant a'u teuluoedd.

Rydym ni'n argymhell adolygu ymgorfforiad CCUHP yng Nghymru hyd yma, a symud ymlaen i ymgorffori CCUHP ymhellach, mewn cydweithrediad â newidiadau i gylch gorchwyl a deddfwriaeth y Comisiynydd. Byddai hynny'n gwella profiadau uniongyrchol plant a theuluoedd yn sylfaenol wrth dderbyn gwasanaethau gan gyrrff cyhoeddus yng Nghymru a/neu eu gallu i herio'n effeithiol lle na fyddai'r profiad hwnnw'n cyd-fynd â'u hawliau.